

Údolí základny projektu za Sharyn Golem.

„POMOZME AKTIVNÍM, ONI POMOHOU DALŠÍM“

ROZVOJ LESŮ A GENOFONDU MÍSTNÍCH EKOTYPŮ LESNÍCH DŘEVIN V MONGOLSKU

Richard Slabý

Při jednom ze seminářů v rámci takzvané Křtinské deklarace v roce 2012 v Kyrgyzstánu byl ÚHÚL osloven mongolskou delegací, jestli by nepomohl s genetickými zdroji a s rozvojem lesů v Mongolsku. Souhrou okolností byla nevládní organizace Člověk v tísni před pár lety požádána Darchanskou státní univerzitou, zda by se nezapojila do vzdělávání mongolských lesníků. Česká lesnická akademie v Trutnově od té doby s Darchanem spolupracuje. V roce 2014 schválila Česká rozvojová agentura mongolskou žádost na projekt a oslovila ÚHÚL, aby jej realizoval. Hlavní základnu má projekt, jehož se za ÚHÚL účastním, v údolí u Sharyn Golu (v překladu Žlutá řeka), přibližně v polovině vzdálenosti mezi Ulánbátarem a ruskou hranicí, asi 300 km vzdušnou čarou na jih od Bajkalu, kde má rodinné lesnicko-pastevecké družstvo Domogt Sharyn Gol pronajato 3 000 ha lesa.

HISTORIE ROZVOJOVÉ POMOCI – SPOLUPRÁCE

Bývalé Československo mělo dlouhodobou a bohatou tradici v rozvojové pomoci. I v lesnictví byla řada projektů, které v sedmdesátých a osmdesátých letech pomohly mnoha rozvojovým zemím. Jedním z impulsů pro navázání na tradice z minulého období bylo přijetí naší země do Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) v roce 1995. U členů tohoto „výběrového“ globálního sdružení nejrozvinutějších zemí se předpokládá, že část svého HDP věnují na rozvojovou spolupráci. Prvním projektem v resortu MZE

v nových podmínkách, kdy ale ještě neexistovala prakticky žádná pravidla, se stal projekt „GIS pro Kamčatku“, který řešil ÚHÚL v letech 1996–1999. Dalším podobným projektem našeho ústavu byl projekt „Nástroje regionálního a hospodářského lesnického plánování pro Ukrajinu“, a to v době, kdy se závazná pravidla tvořila a kdy pravomoci a zodpovědnost postupně přešly z resortních ministerstev na Ministerstvo zahraničních věcí. Dnes má systém zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) již svá pevně stanovená pravidla a jejím řízením a financováním je pověřena Česká rozvojová agentura (ČRA). „Rozvojová pomoc“ se změnila v „rozvojovou spolu-

PODSTATA PROJEKTU

Projekt se týká zejména oblastí, které v rámci ČR zajišťuje ÚHÚL:

- dlouhodobé plánování rozvoje lesů (zjednodušená obdoba našich OPRL),
- reprodukční materiál lesních dřevin (obdoba problematiky, kterou v ČR řeší zákon 149/2003 Sb.).

V době přípravy projektu se problematika rozrostla o školkařství, vzdělávání a práci s veřejností. Ze zaměření projektu vyplývá, že se na jeho realizaci podílejí nejen „kmenoví“ zaměstnanci ÚHÚL, ale i další odborníci. Projekt má jak teoretické, tak ryze praktické části, které se samozřejmě často prolínají.

práci“, což v praxi znamená, že tok prostředků není jednostranný, ale i země, ve které se projekt realizuje, musí mít na projektu spoluúčast.

DLOUHODOBÉ PLÁNOVÁNÍ ROZVOJE LESŮ

Lesy se v Mongolsku nacházejí v severní části země. Hlavní dřevinou je modřín sibiřský (*Larix sibirica*), dále borovice lesní (*Pinus sylvestris*), smrk sibiřský (*Picea obovata*) a borovice sibiřská (*Pinus sibirica*). Vzácně se vyskytuje jedle sibiřská (*Abies sibirica*). Z listnáčů je to jilm sibiřský (*Ulmus pumila*), dále břízy, topoly a vrby. „U nás“, za Sharyn Golem, převládá borovice a bříza.

Některé lokality daleko od civilizace jsou mnohdy nedotčené a existuje zde původní biodiverzita „stepní“ tajgy. Na většině navštívených lokalit jde však o místa silně poznamenaná působením člověka. Často jsou to rozsáhlé oblasti po těžbě bez následné obnovy nebo kalamitní holiny po požáru či biologickém škůdci. Přírodní obnovu znemožňují volně se pasoucí stáda ovcí, koz, skotu a koní. V osmdesátých letech bylo v Mongolsku přibližně 15 milionů kusů domácích zvířat, dnes je jich tam údajně přes 60 milionů! Na mnohých místech jsme si říkali, že takto asi vypadaly „lesy“ ve střední Evropě za Marie Terezie, když tehdejší panovnice došla k závěru, že je nutné prosadit zákony, které by zabránily další devastaci původních lesů.

Základem terénních prací je průzkum přírodních podmínek (lesnická typologie), šetření škod a dopravní průzkum, aby chom alespoň na malém území mohli ukázat zásady pro plánování rozvoje lesů. V mongolských podmínkách půjde zejména o rozdělení lesů na oblasti, kde se nevyplatí vzhledem k nedostupnosti „hospodařit“, a naopak o místa, na která by se místní měli zaměřit a kde by se nějaký typ hospodaření, tak jak jej známe ze střední Evropy, mohl uplatnit.

V zemi, kde je důležitým faktorem změna složení a vůbec výskytu lesů oheň, vidíme jako velmi zajímavé výsledky pedoantropologických analýz. Jde o poměrně mladý vědní obor, sloužící k rekonstrukci nejen požárové historie, ale i holocenní vegetace. Práce spočívá v separaci a následné analýze uhlíků, tedy zbytků pradávných i mladších požárů z půdy minerálního i organického původu. Pokud si je mongolská strana osvojí, může jít do budouc-

na o perspektivní spolupráci s českou stranou. Je to i námět pro vzdělávání na univerzitách, ale to je ostatně i mnoho jiných témat řešených v rámci našeho projektu.

GENETIKA LESNÍCH DŘEVIN

Úkolem této části projektu je pomocí mongolské straně nastavit principy výběru kvalitních jedinců a porostů pro sběr genetického materiálu lesních dřevin, včetně jeho testování a uchování. Při školce druž-

stva vznikne také jádrový semenný sad modřínu sibiřského (*Larix sibirica*). Semenná laboratoř lesnického centra v Ulánbátaru byla dovybavena moderním klíčícím stolem a jsou v ní nastavovány evropské standardy.

Velký úspěch u místních měl v prvním roce projektu trénink v lezení do korun stromů bezeškodnou metodou. Proběhl na základně německé Společnosti pro mezinárodní spolupráci (GIZ) v Tunkhelu, se kterou velmi úzce spolupracujeme. Německý program, probíhající již mnoho let, podporuje ministerstvo, zejména tvorbu

Výcvik semenářů na základně GIZ v Tunkhelu.

Základna projektu v údolí za Sharyn Golem.

Oyuntuya a Arvin, kteří vedou soukromé družstvo Domogt Sharyn Gol.

zákonů a norem a regionální státní správu, ale také univerzity i soukromý sektor.

LESNÍ ŠKOLKY A ZÁKLADNA PROJEKTU

Mongolové si mohou lesy od státu pronajmout a hospodařit na nich. Pro toto území musí mít jednoduchý LHP, ale nemohou podle něj hospodařit tak, jak jsme zvyklí u nás. Les chrání před zloději a mohou odstraňovat ležící souše. Jednou za rok mohou dostat povolení od státní správy a jimi vyznačené stromy vykácet. Výchova lesních porostů neexistuje. Když se o pronajaté lesy dobře starají 40 let, stát jim pronájem prodlouží. Po 80 letech je mohou dostat do užívání, což se zdá pro nás velmi vzdálená perspektiva...

Vedle partnerů ze státní správy, jako je Ministerstvo životního prostředí, Lesnické rozvojové a výzkumné centrum, univerzita v Drachanu, učiliště v Suchbátaru, provincie Darchan-Uul a okresy Khongor a Sharyn Gol, jsme hlavní část projektu postavili na spolupráci se soukromým subjektem. Podle zásady „pomozme aktivním, oni pomohou dalším“, jsme si pro spolupráci vybrali podnikavou rodinu, která již získala mnohá ocenění na místní i celostátní úrovni. O tom, že to byla dobrá volba, jsme se přesvědčili hned na začátku. Hlavní spoluúčast na projektu, která spočívala v postavení „domu“ jako správních budov pro školku a pro náš tým, totiž převzalo od státu právě toto družstvo.

Pronajaté lesy družstva se stávají „školním polesím“ darchanské univerzity. Druž-

stvo má od roku 2015 podepsanou spolupráci s univerzitou a studenti do tamní školky letos začali jezdit na praxe. Jde o krásný příklad spolupráce státu se soukromým subjektem. Družstvo vedou manželé, Arvin a Oyuntuya, kteří provozují v 30 km vzdáleném Sharyn Golu i malou pilu a truhlárnu. Rodina pana Ervina žije v údolí za Sharyn Golem již přes 300 let.

Společně s místními zaměstnanci družstva jsme zde vybudovali školku na obalované sazenice s českou technologií „Patrik“. Na jaře 2017 proběhnou v okolních lesích první výsadby. Školka je našemu týmu základnou i pro další aktivity projektu. Druhá obdobná školka se bude jev v areálu univerzity v Darkhanu. Každá školka se skládá ze šesti fóliovníků, venkovních prostor pro aklimatizaci a pře-

zimování sazenic a ze závlahového systému. Školky mají modelovou produkci 100 tisíc kusů sazenic za rok. Technologií „Patrik“ byla vzorově vybavena i školka lesnického centra v Ulánbátaru.

VZDĚLÁVÁNÍ A PRÁCE S VEŘEJNOSTÍ

Tím, že jsou partnery projektu také učiliště a univerzita, zasahuje náš projekt i do sféry vzdělávání. V posledním roce projektu se tři členové našeho týmu zapojí do výuky na darchanské univerzitě a odborníci ze společnosti Agora CZ se zaměří na práci s veřejností. V Mongolsku není všeobecnou tradicí do lesa investovat. Výjimkou je rozsáhlá oblast Tujin Nars nedaleko Suchbátaru na mongolsko-ruské hranici s úspěšnými výsadbami borovice na ploše větší než 20 tis. ha. Pokud to místní politici myslí vážně s rozšířením rozlohy lesů do roku 2030 o 15 000 km², k čemuž se mezinárodně zavázali, tak se musí ve vztahu veřejnosti k lesu něco zásadního změnit. Rozloha lesů v Mongolsku je podle právě uveřejněných výsledků národní inventarizace lesů (pod patronací GIZ) 91 000 km² (9,1 mil. ha).

Pro podporu vzdělávání budou výstupy našeho projektu obsaženy v textových, PPT a video dokumentech. Ze všech částí projektu již dnes existují bohaté archivy fotografií. Vše bude přístupné na webových stránkách projektu.

ROZŠÍŘENÍ PROJEKTU

K dalšímu rozšíření došlo, tak říkajíc, za běhu. V červnu 2015 nás v terénu navštívili gubernátoři okresů Khongor a Sharyn Gol. Se zaujetím si vyslechli záměry pro-

Sazenice ve školce.

jektu, poděkovali za to, že jsme, tak jako mnozí jiní, neskončili v hlavním městě, ale že pracujeme v terénu, ale vznesli i dotaz. Jejich prosbou bylo, zda bychom družstvům, podobným jako Domogt Sharyn Gol, kterých mají ve své správě 60 (skutečně pracujících je ale asi 30), mohli ukázat, jak by se středoevropský lesník staral o místní porosty. ČRA s rozšířením souhlasila a my začali přemýšlet, jak to provést. Postupně jsme v okolí naší základny vybrali modelové plochy, na kterých se budeme snažit ukázat středoevropský systém trvale udržitelného hospodaření s lesem. Velký potenciál vidíme v přirozené obnově, v prvních výchovných zásadách, ale také v péči o výsadby atd. Chceme také ukázat postupnou přeměnu dřevinné skladby z dnes v naší oblasti dominantní břízy na původní porosty borovic a modřínů. Naše základna se tak mění ve „výcvikové centrum“, které by mohlo sloužit nejen pro pracovníky družstev, ale samozřejmě i pro studenty a také jako místo, kde se mohou školit pracovníci státní správy. Mohli by zde pracovat i zájemci z cizích univerzit a výzkumných ústavů. Podobné centrum Mongolsko dnes nemá. Bylo by dobré, kdyby se do vybavování centra postupně zapojili i čeští výrobci lesnické a dřevozpracující techniky. Již v září 2016 se na naši základnu v rámci malého lokálního projektu velvyslanectví ČR v Ulánbátaru přijelo podívat sto lesnických odborníků z celého Mongolska včetně náměstka ministra životního prostředí. Ministerstvo vznik centra podporuje.

Modelové plochy se budou pochopitelně vyvíjet, bude je nutno udržovat a zakládat další. Amra, syn pana Arvina a paní Oyuntuy, právě dokončuje studium lesnictví v Darchanu a chtěl by přijet studovat do Čech. Jejich zeť Míša tam studuje také a nyní navíc odjel studovat lesnictví do Austrálie. Tradice i dorost tedy existují. Za velmi prospěšnou v této souvislosti vidíme spolupráci univerzity s ČLA v Trutnově, která je partnerem projektu a bude se letos podílet na projektu právě v oblasti vzdělávání.

BUDOUCNOST

Pro ekonomickou udržitelnost projektu a centra je nutno upřít pozornost k efektivnímu zpracování dřeva s vysokou přidanou hodnotou včetně většího využití nedřevních produktů – lesní plody, houby, lov... Na mnoha navštívených lokalitách již není z hlediska perspektivního pilářského zpracování (modřín, borovice, smrk) co těžit. Do budoucna by bylo vhodné při-

Úspěšná obnova borových lesů v oblasti Tujin Nars při hranici s Ruskem.

nést do Mongolska nápady na technické zpracování břízy. V letošním roce se v naší lokalitě začne pálit dřevěné uhlí. Pokud se mají zdevastované lokality včas zalesnit a má se tak zabránit jejich postupné degradaci, bude na to ale nutný dostatek finančních prostředků. Na mongolské státní peníze se moc spoléhat nedá. Po letech vysokých cen surovin, na jejichž exportu je Mongolsko závislé, nastaly horší roky a země má velké ekonomické problémy. Je škoda, že Mongolsko, kde 2% obyvatel umí česky a je zde dlouhá tradice spolupráce, nebude od roku 2018 prioritní zemí naší rozvojové spolupráce, ačkoli EU svou podporu Mongolsku navyšuje. Právě lesnictví je obor, kde je potřeba dlouhodobé spolupráce. Znamená to jistý útlum, ale ne to, že by se v rámci ZRS spolupracovat nemohlo.

V Mongolsku v roce 2015 vznikla asociace zpracovatelů dřeva. Jde o novou organizaci, která hledá partnery. Pokud jim ČR v rámci rozvojových projektů a podpory exportu nabídne výhodná řešení, bude jednou z prvních. Firmy, které se toho zúčastní, budou mít velkou šanci na místním trhu postupně uspět. Předpokladem je ale úprava místní legislativy tak, aby pronajímatel půdy v případě, že disponují vzdělanými odborníky, měli k dispozici lepší LHP a širší práva s pronajatým lesem běžně hospodařit a poskytovat tak dřevní surovinu zpracovatelům nebo ji zpracovávat sami. Dalším předpokladem je samozřejmě přijetí a závazné dodržování principů TUH a více vzdělaných odborníků, třeba z českých univerzit. Mongolská strana stojí o dlouhodobou spolupráci v lesnicko-dřevařském sekto-

„ZÁPAS O MONGOLSKÝ LES“ V ČESKÉ TELEVIZI

V neděli 15. ledna 2017 v 10:48 hodin v premiéře a v úterý 17. ledna 2017 v 11:20 hodin v repríze odvysílá ČT2 v rámci cyklu „Nedej se“ dokument „Zápas o mongolský les“, který vznikl díky realizaci našeho projektu. Pořad bude po odvysílání dostupný na iVysílání ČT.

ru. V roce 2017 by se mělo podepsat memorandum o spolupráci. Jde ale o běh na opravdu dlouhou trať...

Do budoucna by bylo dobré snažit se získat peníze z mezinárodních zdrojů a projekt rozšířit o celkovou péči o krajinu, tedy přizvat ve větší míře jak dodavatele technologií a strojů do lesa a do oblasti zpracování dřeva, tak zemědělce, potravináře, odborníky na rekultivace (údolí je částečně zničené hlubinným dolem na uhlí a zlato), vodo hospodáře a další. Zapojit by se mohli odborníci na rekreaci, rybaření, zpracování živočišných produktů, štěpky, ekobriket... Takto by z údolí Sharyn Gol česká stopa již nikdy nezmizela a lokalita by byla inspirací pro ostatní.

Článek navazuje na část rozhovoru s autorem v LP 12/2016.

Více informací o projektu a fotogalerii naleznete na stránkách: <http://forest4mongolia-cz.net/>.

Autor:
Ing. Richard Slabý
ÚHÚL

E-mail: richardslaby@seznam.cz

Foto: autor

„POMOZME AKTIVNÍM, ONI POMOHOU DALŠÍM“

ROZVOJ LESŮ A GENOFONDU MÍSTNÍCH EKOTYPŮ LESNÍCH DŘEVIN V MONGOLSKU

FOTOGRAFIE K ČLÁNKU NA STRANÁCH 36-39

Jaro v oblasti Udleg.

Léto na základně za Sharyn Golem.

Nastupující podzim v oblasti Batchiret.

Dlouhá a tuhá zima na základně za Sharyn Golem.